

“BODRUM” ADINA DAİR

Dr. TUNCER BAYKARA

Hacettepe Üniversitesi

Türkçemizde “bodrum” günümüzdeki anlamı ile binaların yoldan veya arazinin genel seviyesinden aşağıdaki kısımlarına söylenmektedir¹. Türkçe sözlükler, bu kelimenin menşecini grekçe “gipodrum”, yani hipodrum kelimesi olarak gösteriyorlar². Aşağıda bahis konusu edilecek hususiyetler de gözönüne alınır, bu hükmün doğru olması gerekmektedir.

Günümüzde Bodrum, Anadolu'nun güneybatı köşesinde, Muğla ilinin şirin bir ilçesidir. Bodrum kasabası, antik çağın ünlü şehri Halikarnassos'un yerinde olduğu için eskidenberi dikkati çekiyordu. Bu antik şehrin üzerinde kurulan Türk kasabasının adının “Bodrum” olmasının sebebi merak uyandırıyor. Nitekim Bodrum³ veya yöre ile ilgili yazılan hemen bütün eserlerde bu ada ve menşecine temas edilmiştir⁴. Bu konuda belli başlı iki görüş vardır: Bu ad, antik Halikarnassos harabelerinde görülen bodrum'lardan dolayı verilmiştir. Bu bodrumlar, şövalyelerin 1415'lerde yaptıkları kalede de vardır. Evliya Çelebi bu görüşün bir diğer şeklini naklediyor: Kale'nin kuzeye nazır kapısının “solunda leb-i deryada hile ile kal'a bina etmek için Menteşe Bay oğullarından (kâfirlerin) bir bodrumluk yer isteyip yaptığı mahzenlerdir. Bادهu nice sene mürur edüb kal'a zuhur edüp hile ile çalılar içinde bir kal'a bina edüb bir gün çalılara ateş edüb kal'a zuhur edüb anın için Bodrum derler”⁵.

Bodrum adının menşecine dair ikinci görüş, 1415'lerde yapılan şövalyeler kalesi ile ilgilidir. Şövalyeler XV. yüzyıl başlarında yap-

¹ TDK, *Türkçe Sözlük*, Ankara, 1959, s. 121.

² Aynı eser; *Meydan - Larousse*, II, 449.

³ A. Galanti Bodrumlu, *Bodrum Tarihi*, İstanbul 1945, s. 29; aynı yazar, *Bodrum Tarihine Ek*, İstanbul 1946, s. 15; H. Elbe, *Bodrum*, İstanbul 1972, s. 39.

⁴ Zekâi Eroğlu, *Muğla Tarihi*, İzmir, 1939, s. 207; K. E. Uykucu, *Muğla Tarihi*, İstanbul 1968, birşey söylemiyor.

⁵ Evliya Çelebi, *Seyâhâtname*, İstanbul 1935, IX, s. 212.

tıkları bu yeni kalenin adına, mensup oldukları dinin büyüklerinden Aziz Petros'a izafeten "Sanctum Petrum" demişlerdir. Zamanla bu ad, gelişmiş ve "Bodrum" olmuştur. Genellikle bu ikinci görüş daha çok taraftar toplamaktadır⁶. Ancak son tetkiklerde bu konuda yine kesin bir fikir söylenmemiştir⁷.

Bodrum kasabasının adının açıklanması, görülüyor ki yetersiz ve tatmin edici değildir. Zaten Türkiye toponimisinin tarihi bir tetkiki de, bize daha birçok Bodrum'lar bulunduğunu gösteriyor.

1. *Bodrum/Sagalassos* : Burdur ilinin Ağlasun ilçe merkezi yakınlarındaki antik Sagalassos harabelerine, yöre halkı eskidenberi Bodrum adını veriyordu⁸. Isparta ve Burdur tarihi ile ilgili eserlerde de bu kasaba yakınlarındaki harabelere hep "Bodrum harabeleri" adı verilmektedir⁹. Geçen yüzyılın sonlarına ait Konya Vilâyeti Salnâmeleri de bu gerçeği kesinlikle teyit etmektedir: "Nefs-i Ağlasun'un bir saat mesafesinde *Bodrum* tabir olunur bir mahal olub orada pek çok âsar-ı atika bulunduğundan ecnebîden bazı zevat mahall-i mezbûrun resmini alıp âsar-ı merkûmenin hatlarını muayene ve tahrir etmektedirler"¹⁰. Günümüzdeki 1/25.000 ve 1/100.000 ölçekli tafsilatlı haritalar Ağlasun yakınlarındaki harabeleri *Bodrum* diye adlandırmakta devam ediyorlar.

Ağlasun yakınlarındaki bir kasabaya veya bizzat Ağlasun'a, XVI. yüzyıl başlarında *Bodrum* denildiğini de görüyoruz. II. Bayezid'in son yıllarında Teke/Antalya yöresinde isyan eden Şah - kulu hayli başarı kazanmıştı. Ş. Altındağ'ın belirttiğine göre "bir müddet Antalya'yı muhasara ettikten sonra Orta Anadolu'ya geçen Şah-kulu, uğradığı köy ve kasabaları yakıp yıkarak ve kendisine katılmayanları katlederek Bodrum'a yaklaştı; Karagöz Paşa'nın kuvvet-

⁶ *Türk Ansiklopedisi*, VII, 155-156: "Bodrum adının burada görülen bodrum tarzındaki kubbelerden değil, "Sanctus Petrus" adından geldiği iddia edilmektedir".

⁷ *Encyclopedia of Islam*, 2nd ed. I, 1288-1289, V. J. Parry her iki görüşü, tercih yapmaksızın naklediyor.

⁸ Ch. Fellows, *Travels and Research in Asia Minor*, London 1852, s. 214: *Bodroom*.; P. De Tchihatchef, "Lettre sur les antiquités de l'Asie Mineure", Journal Asiatique, Aout - Sept. 1854, s. 49-143, s. 81: *Boudroum*.

⁹ Böcüzâde Süleyman Sami, *Isparta Tarihi*, yazma, (Isparta'daki Halil Hamid Paşa Kütüphanesi, Nu: o 5782), s. 10: بودوروم; yazar 1883 yılında, devrin Konya valisi ile birlikte buradaki harabeleri ziyaret etmişti; Rıza (Erdem), *Burdur Halkiyat ve Harsiyatı*, yazma (R. Erdem'in özel kütüphanesinde), vr. 40 a.

¹⁰ *Konya Vilâyeti Salnamesi*, 1305 (21. defa), s. 169-170.

lerini perişan etti ve muzaffer bir devlet reisi gibi Bodrum’a girdi (16 Nisan 1511)¹¹”. Burada bahis konusu olan *Bodrum* Muğla ilinin ilçesi olan değil, Ağlasun yöresindeki, veya bizzat Ağlasun olan kasabadır. Zaten Şah - kulu daha sonra Keçiborlu ve Sandıklı üzerine yürüyecektir.

2. *Bodrum/Efesos*: İzmir iline bağlı Selçuk ilçesi yakınlarındaki antik Efesos harabelerine *Bodrum* denildiğini Evliya Çelebi’den öğreniyoruz¹². Evliya çelebi, bu ismi muhakkak ki bu yöredeki Türklere öğrenmiş olmalıdır. Fakat bu harabeler Efes olarak meşhur olduğundan başka, yakınındaki Türk kasabası da Ayaslug diye bildiğinden *Bodrum* ismi pek yaygınlaşmamıştır. Evliya Çelebi, Efesos harabelerinden bahsederken “Şehr-i Harab-ı Bodrum” diye yazmaktadır. Ancak naşirler, bu ismin mahiyetini bilmediklerinden olsa gerek, metinde “Buduryine” gibi değişik imlalar da veriyorlar.

3. *Bodrum/Kibyra*: Burdur iline bağlı ve günümüzdeki adı Gölhisar olan ilçe merkezinin Horzum mahallesinin 3-4 km kadar kuzeyindeki antik Kibyra şehri kalıntıları da, bir zamanlar *Bodrum* diye anılıyordu. Konya Vilayeti Salnameleri, bu Kibyra şehri kalıntılarından şöyle söz etmektedirler: “Horzum köyüne bir saat mesafede *Bodrum* tabir olunur bir mahalde âsar-ı atika olub bazı erbab-ı merak gelerek temaşa etmektedir¹³”.

4. *Bodrum/Theos*: İzmir’in Seferihisar ilçesinde, Türk devrine ait Sığacık kalesi yakınlarındaki antik Theos şehri kalıntılarına da *Bodrum* denmekte idi. Bunu da 1794 lerde burada seyahat eden J. Dallaway’dan öğreniyoruz¹⁴.

5. *Bodrum/Kastabala - Hieropolis*: Adana ilinin bugünkü Osmaniye ilçesinde, Ceyhan nehrinin kuzeyinde, Hemite/Gökçedam köyünün doğusundaki harabeler günümüzde olduğu gibi¹⁵, eskiden de *Bodrum* diye anılıyordu¹⁶. Bu harabeler antik Kastabala/Hieropolis şehrine tekabül etmektedir¹⁷.

¹¹ *İslâm Ansiklopedisi*, C. X, s. 426 (Selim I. maddesi).

¹² Evliya Çelebi, *Seyâhatnâme*, İstanbul 1935, C. IX, s. 143.

¹³ *Konya Vilâyeti Salnamesi*, 1305 (21. defa), s. 177.

¹⁴ J. Dallaway, *Constantinople, ancient and Modern*, London 1797, s. 265: *Bodrun*.

¹⁵ *Adana 1967 İl Yıllığı*, Adana 1968, s. 164.

¹⁶ E. J. Davis, *Life in Asiatic Turkey*, London 1879, s. 128-134: 1875 lerde gördüğü buradaki harabeleri anlatır.

¹⁷ Paulys Realencyclopädie der Classischen Altertumswissenschaft, X, 2, Stuttgart 1919, s. 2335: Budrun.

6. *Bodrum*/(?): Konya Vilayeti Salnamesi'ne göre, Burdur'da bir diğer *Bodrum* bulunmakta idi. Salname'nin bu konudaki ifadesi aynen şöyledir: "Asar-ı atika-i İslamiye'den olmak üzere Ağlasun nahiyesinde İncir Hanı demekle maruf kârgir ve mamur bir bab han mevcut olub bugün içinde iskân edilmemektedir. Keza aynı nahiyede diğer bir *Bodrum* var ise de bunun hangi asra ait olduğu taayyün etmemiştir¹⁸". Burada geçen *Bodrum*, Kremna/Girmeği harabeleri veya daha kuvvetli ihtimalle üzerinde kitabesi bulunmayan Susuz kervansarayıdır.

7. *Bodrum/Deresi* (?): Burdur'un Karacaören köyü halkı, içinde antik harabeler bulunan bir vadiye *Bodrum Deresi* adını veriyorlar¹⁹.

Görülüyor ki, Türkler Anadolu'da genellikle antik, hattâ giderek bütün harabeleri *Bodrum* şeklinde adlandırmışlardır. Bunun nedenini şöyle düşünebiliriz. Türkler 1071 Malazgirt savaşından sonra Anadolu'yu fethettiklerinde, bu harabeleri de gördüler. Dikkatlerini ilk planda stad, tiyatro gibi dev yapılar çekti. Bunların ne olduklarını yerlilere sorduklarında, muhtemelen "Gipodrum" cevabını aldılar. Bu da giderek "Bodrum"a dönüşmüş olmalıdır.

Yukarda *Bodrum* adını aldığını tesbit ettiğimiz antik şehirlerin hemen hepsinde, stad, tiyatro gibi büyük yapılar mevcut bulunuyordu. Ancak daha sonraları, böyle yapılar olmayan harabeler de *Bodrum* diye adlandırılmış olabilir. Fakat muhakkak ki, *Bodrum*, özellikle stad ve tiyatro gibi dev yapıları olan antik kalıntılara isim olarak verilmiştir.

Yukarda sözü edilen ünlü antik şehir kalıntılarından sadece Halikarnassos üzerinde kurulan Türk kasabası, bu adı günümüze kadar getirmiştir. Ancak diğer yerlerde de bu isim daha az ölçüde yaşamaya devam etmektedir (Sagalassos, Kastabala vs. de). Türklerin Halikarnassos üzerindeki kasabaya verdikleri ad da, şu halde, kendi adlandırma geleneklerinin eseridir. Yoksa bir hıristiyan azizine veya daha başka nedenlere bağlı izahlar hiç de yeterli görülüyor.

¹⁸ *Konya Vilayeti Salnamesi*, 1317 (28. defa), s. 265.

¹⁹ 1973 de, Burdur Müzesi Müdürü sayın Kayhan Dörtlük'ün belirttiğine göre.